

LEZING PROBUS (dd. 17 oktober 2017):

(dia 1) ***Dekolonisatie, geweld en oorlog Indonesië 1945-1950***

Inleiding

In één van de verslagen van Probus van de afgelopen periode las ik dat Arie had gememoreerd dat de herdenkingen van **15 en 17 augustus** nog weinig bekend waren in het historisch besef in Nederland.

Als jongste kind van een Nederlands-Indisch gezin van 11 kinderen [waarvan ik eigenlijk de enige ben die niet vóór of in de oorlog is geboren], voelde ik mij geroepen om in te gaan op de oproep om hierover iets meer te vertellen.

Mijn interesse voor die periode is pas op latere leeftijd gekomen op het moment dat veel van degenen die de periode hebben meegemaakt reeds zijn overleden en niet meer zijn te benaderen voor hun eigen verhalen.

Mondjesmaat kreeg ik wel de verhalen mee van mijn broers en zusters van de mislukte vlucht van Semarang op Midden Java naar Oengaran in de bergen met een moeder die onderweg beviel van mijn zus Geertje.

De paniek van het gezin vanwege de nationalistische Pemuda's, jonge radicale groeperingen, die het met extreem geweld op ons, Indo's, hadden gemunt. De redding door de Ghurka's en de evacuatie per schip naar Nederland in 1946. De verhalen van een familielid die aan de Birma spoorlijn had gewerkt en met trots vertelde dat hij de ontberingen, de tropische zweren en de wrede Jap had overleefd.

Maar het waren slechts fragmenten die voor mij als tiener hoe gek het ook klinkt als een spannend jongensboek de revue passeerden. Verder heerste het "*Groot Indisch Zwijgen*" zoals in de meeste Indische families veroorzaakt door het trauma van het verlies van de kolonie en het extreme geweld die in die periode aan de orde van de dag was.

Toch zijn er veel boeken over deze periode geschreven maar uitgebreid wetenschappelijk onderzoek van overheidswege naar het geweldsgebruik door beide kampen, Nederland en Indonesië, bleef om meerdere redenen lange tijd uit.

Daar gaat nu verandering in komen. Niet in de laatste plaats door de lijvige dissertatie van Remy Limpach, "*De brandende kampongs van generaal Spoor (2015)*" die meedogenloos afrekenet met de bevindingen in "*De Excessennota (1969)*", waarin de regering spreekt over incidentele excessen. Limpach daarentegen heeft het in zijn conclusies over systematisch en structureel geweld begaan door Nederlandse militairen en gesteund door de militaire gezaghebbers en het bestuurlijke en justitiële apparaat.

Het onderzoek dat 14 september jl. van start is gegaan heet: ***Dekolonisatie, geweld en oorlog Indonesië 1945-1950***, eveneens de titel van deze lezing. Het gaat 4 jaar duren en wordt uitgevoerd door Het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH), het Nederlands Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies (NIOD) en het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde (KITLV).

15 en 17 augustus

- (dia 2) 15 augustus jl. vond, zoals elk jaar, de nationale Indië-herdenking plaats bij het Indië monument plaats in de Haag met als thema "Verhalen Over Leven".
- (dia 3) Op dezelfde dag bezocht ik het ereveld Menteng Pulo in Jakarta, waar hetzelfde gebeurde en
- (dia 4) waar ik elk jaar uit het raam van het appartementencomplex van mijn zoon op uitkijk.
- (dia 5) De kranslegging vond plaats door de Chassé d'affaires van de Nederlandse ambassade en vertegenwoordigers van de strijdkrachten, veteranen in aanwezigheid van een handjevol Nederlanders en andere geïnteresseerden.
- (dia 6) Het is voor mij een vreemde gewaarwording Indonesiërs stram in de houding te zien staan bij het blazen van de taptoe en het zingen van het Wilhelmus terwijl in heel Indonesië de
- (dia 7) voorbereiding in volle gang zijn voor de 17^e augustus, "Hari Merdeka", en het land tot in de
- (dia 8) kleinste dorpjes rood-wit kleurt.
- (dia 9) Hari Merdeka oftewel Onafhankelijkheidsdag of Bevrijdingsdag.

Tweede Wereldoorlog

- (dia 10) Met de aanval op Pearl Harbor op 7 december 1941 nam de oorlog in de Pacific een aanvang. In een sneltreinvaart veroverde Japan landen in Zuidoost-Azië .Ook
- (dia 11) Nederlands-Indië dat rijk was aan olie, moest eraan geloven. Na een korte strijd op Java gaf het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger (KNIL) zich gewonnen op 8 maart 1942. Bezuinigingsmaatregelen en een gebrek aan modern oorlogsmaterieel waren er de oorzaak van dat het niets in te brengen had. Veel Indonesiërs waren verbaasd over de snelle nederlaag van de Nederlanders. Het versterkte in hoge mate het zelfbewustzijn en nationalisme.

Capitulatie

Na ruim 3,5 jaar van vreselijke ontberingen en onderdrukking door het Japanse leger en met name het wrede optreden van de Kampeitai, de Japanse militaire politie, capituleerde

- (dia 12) Japan op 15 augustus 1945.

Hari Merdeka 17 augustus 1945

- (dia 13) Op 17 augustus 1945 verklaarde Soekarno, 2 dagen na de capitulatie, in een korte ceremonie met een korte proclamatie aan de wereld dat de koloniale overheersing van Nederlands-Indië was beëindigd.
- (dia 14) Terwijl hij in eerste instantie terughoudend was (hij wilde dit pas in een later stadium doen), wensten Republikeinse jongeren (de 'Pemuda's'), onmiddellijke onafhankelijkheid. Soekarno werd door de Pemuda's ontvoerd en in zijn huis met succes onder pressie gezet om op 17 augustus de Republiek Indonesia uit te roepen.
- (dia 15) De onafhankelijkheidsverklaring van Soekarno kreeg in eerste instantie niet veel bijval bij de Indonesiërs. Vooral de ouderen keken uit naar herstel van het Nederlands bestuur. Feitelijke steun kreeg de uitroeping van de republiek hoofdzakelijk van de vaak geradicaliseerde jongeren tussen de vijftien en vijftientwintig jaar. Maar de roep om bevrijd te zijn van koloniale systeem was niet meer weg te denken in het toenmalige Indonesië en zou zich in de tijd na de capitulatie van Japan zich versneld en hevig ontwikkelen.

Hoe het allemaal begon.

Tussen 1498 en 1595 was de specerijenhandel op Oost-Indië volledig in handen van de Portugezen. Nadat Portugal met Spanje, waarmee de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden in oorlog was, één land was geworden, werd het de Nederlanders verboden om Spaanse en Portugese havens aan te doen. Daarop werd in de Republiek besloten om (dia 16) zelf de specerijen te gaan halen in Oost-Indië.

(dia 17) Amsterdamse kooplieden richtten in 1594 een bedrijf op om de specerijen zelf te gaan inkopen. Dit bedrijf kreeg de naam Compagnie van Verre en organiseerde de eerste expeditie naar de Oost onder leiding van Cornelis de Houtman. Op 2 april 1595 vertrokken 4 schepen van Texel zuidwaarts via de zogenaamde Zuidroute. Hoofddoel was Bantam, de grootste handelsplaats in de regio en vooral bekend als verkoopplaats van peper, aan de punt van de noordwestkust van Java. De expeditie was overigens geen succes. Van de 249 opvarenden keerden 2 jaar later maar 89 terug.

(dia 18) **VOC**

Er ontstonden meerdere Compagnieën die elkaar beconcurrerde en het was Johan van Oldenbarnevelt die het initiatief nam om tot samenbundeling (fusie) van de bedrijven over te gaan met het winstoogmerk als doel maar ook als beter tegenwicht, militair en economisch, tegen de Spanjaarden waarmee de Republiek in staat van oorlog verkeerde. De Verenigde Oost-Indische Compagnie (1602-1800) was geboren.

Het oprichtingsjaar van de VOC was in 1602, een particuliere Nederlandse handelsonderneming [een naamloze vennootschap met verhandelbare aandelen] met een monopolie (vastgelegd in octrooien) op de overzeese handel tussen de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden en het gebied ten oosten van Kaap de Goede Hoop en ten westen van de Straat Magellaan.

De VOC stichtte ook Factorijen (nederzettingen) waar men ook territoriale macht uitoefenden. Zij kreeg ook het recht om daar, ter verkrijging en behoud van het handelsmonopolie, oorlog te voeren en namens de Nederlandse republiek verdragen te sluiten met inheemse vorsten en rechtspraak uit te oefenen.

Met recht een staat in een staat.

Na de oprichting van de Bataafse Republiek in 1795 werd op 24 december van dat jaar besloten dat de VOC per 1 maart 1796 genationaliseerd werd. Alle bewindhebbers werden per die datum ontslagen. De schulden, bezittingen en administratie van de VOC gingen over op de nieuwe republiek. Het octrooi dat eind dat jaar zou aflopen, werd verlengd tot 31 december 1798 om de lopende zaken af te handelen en vervolgens voor een laatste keer tot 31 december 1800. De Bataafse Republiek (later Nederland) was hiermede een koloniale macht geworden.

Cultuurstelsel

In de periode die volgde werden diverse gebieden in Ned-Indië toegevoegd aan het territorium van de staat. Dat ging niet zelden zonder gewapend geweld.

In 1830 werd het zogenaamde “cultuurstelsel” ingevoerd. Javaanse boeren werden gedwongen om 20% van hun land te verbouwen ten dienste van het koloniaal bewind.

(dia 19) Dat ging dan om producten die in Nederland goed werden verkocht zoals suiker, thee, koffie tabak, enz. Dit kwam de rijstproductie niet ten goede.

Terwijl Nederlandse particulier ondernemers enorme winsten maakten werden na 1845 vele delen van Java door hongersnood getroffen.

De opbrengsten uit het cultuurstelsel maakten ongeveer 32% uit van het totale inkomen van de Nederlandse overheid tussen 1850 en 1860.

Verzet

(dia 20) Langzamerhand groeide er verzet, ook van Nederlandse zijde. De assistent-resident van Lebak, Eduard Douwes Dekker schreef onder zijn schuilnaam Multatuli zijn roman Max Havelaar (1860) dat door vele Indonesische nationalistische leiders gebruikt werd om de veroordeling van de Nederlandse koloniale praktijken kracht bij te zetten.

(dia 21) In oktober 1928 vond in Batavia een jeugdcongres plaats waar de deelnemers voornamelijk studenten waren van de Rechtshogeschool en van de Medische Faculteit te Batavia. De Indonesische jeugd, aanwezig op het congres, zwoer een eed die inhield dat het komende Indonesië 1 natie zou zijn, met 1 taal en het volkslied Indonesia Raya.

Het congres kreeg toen in Nederland weinig aandacht maar vele Indonesische historici beschouwen de die datum 28 oktober 1928 (Hari Pemuda) tot de geboortedag van de Republiek Indonesia. Deze dag wordt in Indonesië nog steeds gevierd als een nationale feestdag.

(dia 22) Een jonge generatie Indonesiërs die met het behulp van het onderwijssysteem van Nederland zelf opgeklommen waren verenigden zich in hun wens voor onafhankelijkheid. De wijdverbreide trots op de eigen prestaties (Daar werd wat groots verricht....; de Nederlandsch- Indië in de 20^e eeuw van *van Helsdingen*) en het superioriteitsgevoel tegenover de inlanders maakte blind.

Het ontging de meeste Nederlanders dat de nationalistische beweging al vanaf de jaren 20 in de 20^e eeuw actief was en door het koloniale bestuur politiek en militair onderdrukt werd.

(dia 23) Exponent van het nationalistisch gedachtegoed was Soekarno die met zijn redenaarstalent velen wist te motiveren. Hij ging eerst naar de Javaanse lagere school (Sekolah Dasar Jawa), daarna naar de Europeesche Lagere School van Nederlands-Indië tot 1915. Hij volgde daarna de HBS tot 1920.

Nadat hij geslaagd was, ging hij naar Bandung waar hij aan de Technische Hogeschool studeerde. In 1925 studeerde hij af als ingenieur in de architectuur. Hierna was hij korte tijd werkzaam als architect te Bandung.

In 1927 richtte hij, samen met leden van de Algemene Studieclub de Partai Nasional Indonesia, de Indonesische Nationalistische Partij (PNI) op. In de jaren twintig en dertig sloot

Soekarno zich aan bij het verzet tegen de Nederlandse overheersing; hierin ging hij een steeds prominentere rol spelen.

Soekarno was een nationalist die streefde naar onafhankelijkheid van Nederlands-Indië in de vorm van de republiek Indonesië met Jakarta als bestuurlijk centrum. Om die reden werkte hij in de Tweede Wereldoorlog samen met de Japanners om zo na de Japanse bezetting de macht over te kunnen nemen.

Radicalisering in de Japanse periode.

(dia 24) De Japanse militaire autoriteiten formeerden en trainden Indonesische vrijwilligers, hulptroepen en paramilitaire organisaties, waarmee zij honderdduizenden mannen en vrouwen, jongens en meisjes militariseerden. Het werden de latere zo geheten Pemuda's. Indoctrinatie met antikoloniale, anti-Nederlandse denkbeelden was een voortdurende rode draad in de training. Hiermee was de basis was gelegd voor de naoorlogse geweldsexplosie die de geschiedenisboeken in zou gaan als de "*Bersiap*"-periode.

(dia 25)

Bersiap periode.

De eerste weken na de Proklamsi gebeurde er nog niet zoveel. De meeste geïnterneerden bleven op dringend advies van de geallieerde opperbevelhebber in de interneringskampen. Echter een aantal van hen wilden zo snel mogelijk weer naar hun huis en er zijn vele getuigenissen van het feit dat Nederlanders, nadat zij hun interneringskamp hadden verlaten, vrij door het land konden rond rijden (Dr. H. Th. Bussemaker, *Bersiap! Opstand in het paradijs*).

De eerste rood-witte vlaggen kwamen pas 3-4 weken later.

(dia 26) Met de komst van eerste oorlogsschepen voor de kust van Batavia werd de onrust van de jongeren groter. Zij vreesden terugkeer van het koloniale gezag. De sfeer werd grimmiger en er verschenen leuzen op spandoeken en trams.

Voor Europeanen, zowel in als buiten de kampen brak een onveilige tijd aan. De Indonesische acties begonnen met voedselboycots en het afsluiten van water en elektra, maar het duurde niet lang of de eerste gerichte gewelddadigheden tegen Europeanen deden zich voor.

Wat daarna volgde was weerzinwekkend. Geen Europeaan was in de openbare ruimte zeker van zijn leven. In alle haast werden kampen opgezet of men vluchtte weer terug naar de kampen waar ze uit kwamen. Daar was men enigszins beschermd tegen de woede en de moordlust van de Pemuda's en het wrange was dat deze kampen werden bewaakt door de voormalige vijand: de Japanner.

Het geweld tijdens deze periode die bekend staat als de *Bersiap* was gruwelijk. *Bersiap* betekent "*Wees Paraat*" en het is de strijdkreet die luidkeels werd geschreeuwd als de Pemuda's met hun vlijmscherpe bamboesperen, *bamboe runcing*, door de straten liepen en moord en verderf zaaiden onder Nederlanders en Indische-Nederlanders, maar ook onder autochtonen die werden beschouwd als collaborateurs van het koloniale bewind. Er werd geplunderd en vermoord, gefolterd en verkracht.

De *Bersiap* bereikte haar hoogtepunt eind oktober en november van 1945 en zou duren tot begin 1946.

Machtvacuüm

Dat de nationalistisch strijders in staat waren om in kort tijd een militaire machtsfactor te worden was te wijten aan het machtvacuüm dat is ontstaan na de capitulatie van de Japanners. Op dat moment waren er namelijk geen geallieerde militairen in Indonesië aanwezig om het gezag te herstellen en de Japanners te ontwapenen. Zij bevonden zich nog in de Pacific waar de strijd hevig heeft gewoed.

En de Japanners wilden een politiek voeren van absolute neutraliteit en de onafhankelijkheidsverklaring van 17 augustus respecteren. Het geallieerde hoofdkwartier instrueerde de Japanse bevelhebbers echter, dat zij verantwoordelijk waren voor de rust en orde in de door hun bezette gebieden, totdat hun taak door de Britten kon worden overgenomen.

Het Britse leger onder leiding van Lord Mountbatten had juist het bevelsgebied over Nederlands-Indië erbij gekregen wat een aanzienlijke uitbreiding betekende. Dit had tot gevolg dat de toch al schaarse personele, materiële en logistieke middelen die de Britten tot hun beschikking hadden over een nog groter gebied zouden moeten worden verdeeld. Nederlands-Indië had hierin voor de Britten beslist geen hoge prioriteit. Na al die jaren was het leger ook oorlogsmoe.

(dia 27) Het leger dat werd ingezet in Indonesië was slechts 6000 manschappen groot en zeer zwak bewapend. In elk geval was er geen gevechtstaak voorzien maar lag het accent op:

1. De evacuatie van de geallieerde en Nederlandse krijgsgevangenen en geïnterneerden;
2. De ontwapening en evacuatie van de Japanners;
3. De handhaving van orde en rust.

Zolang de Britten er niet waren diende de status-quo door de Japanners te worden gehandhaafd. Tegen eind september werd duidelijk dat de Japanners niet langer in staat waren dit laatste te doen. Mede door het feit dat de jonge Indonesische nationalisten steeds militanter werden en begonnen te eisen dat zij hun wapens aan hen moesten overdragen.

Voor de Japanners was er een duivels dilemma: de Britten gehoorzamen of de nationalisten tegemoetkomen. De oplossing was zelfinternering d.w.z. dat zij zichzelf terugtrokken in 14 bergoorden ofwel zelfinterneringskampen buiten de grote steden, hiermede een conflict vermijdend met nationalistische Indonesische jongeren.

Toen de Britten eenmaal waren geland bleek dat zij de ernst van de situatie schromelijk onderschat hadden en met veel te weinig manschappen waren om de controle te bewerkstelligen.

In maart 1946 zetten, na toestemming van de Britten, de eerste Nederlandse militairen voet aan land op Indonesische bodem. De Nederlandse krijgsmacht zag zich gesteld tegenover diverse strijdgroepen in een guerrilla oorlog die niet te winnen was.

Naast het Republikeinse leger TNI waren allerlei andere soms machtige groepen waartegen de Nederlanders vochten, maar die overigens ook vaak de Republiek bestreden en tegen elkaar vochten; dat ging vooral om radicaal-islamitische en communistische strijdgroepen en paramilitaire groeperingen op lokaal niveau.

(dia 28) **Akkoord van Linggadjati**

Pas nadat de Nederlanders beloofd hadden ook in onderhandeling te treden met de Republiek, werd het Britse gezag in Ned-Indië overgedragen aan de Nederlanders. Die onderhandelingen mondten uit in het akkoord van Linggadjati, een bergdorp op West-Java.

Nederland beloofde het gezag van de republiek over Java, Madoera en Sumatra *de facto* te erkennen. De republiek zou een deelstaat worden van de Verenigde Staten van Indonesië, die uiterlijk op 1 januari 1949 zouden zijn opgericht en met Nederland, Suriname en

(dia 29) de Nederlandse Antillen de Nederlands-Indonesische Unie vormen. Aan het hoofd van deze unie zou de Nederlandse koning staan.

In november 1946 werd het Britse gezag overgedragen aan de Nederlanders. Daarna staan de Nederlanders er alleen voor tegenover de Indonesiërs en is de internationale militaire situatie veranderd in een militaire strijd tussen twee fanatieke tegenstanders. Een strijd die gevoerd werd als guerrillaoorlog met extreme geweldsexplosies.

(dia 30) Nederland was vastbesloten om zijn aanspraken op zijn kolonie te bevestigen. Desnoods met geweld, veel geweld. Een bekend voorbeeld was de Zuid-Celebes affaire waarbij kapitein Raymond Westerling, gesteund met een *carte blanche* van de militaire leiding onder generaal Simon Spoor, commandant der strijdkrachten, kampongs platbrandde en standrechtelijke executies voltrok.

Politionele Acties

Het akkoord van Linggadjati was gedoemd te mislukken. Zowel van Nederlandse als Republikeinse zijde was men niet tevreden over het onderhandelingsresultaat.

(dia 31) De uitvoering ervan leidde tot allerlei conflicten en op 20 juli 1947 zegde de Nederlandse regering de overeenkomst op. Twee grootschalige militaire acties, eufemistisch Politionele Acties genoemd, die het Nederlandse leger en het KNIL hebben uitgevoerd waren het gevolg

(dia 32) De eerste Politionele Actie (Operatie Product) begint in de nacht van 20 op 21 juli en eindigt op 5 augustus 1947. Doel van de operatie is in de eerste plaats de verovering van de economisch belangrijke gebieden om de financiële druk op de Nederlandse schatkist te verminderen. Aan de eerste actie komt een einde na een oproep van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties om de strijd te staken. Militair en economisch gezien is de eerste Politionele Actie een succes.

(dia 33) **Renville overeenkomst**

Het beëindigen van de operatie betekende niet het einde van de guerrillaoorlog. De toenemende internationale druk van de Verenigde Naties (met name van de Verenigde Staten) dwong Nederland naar de onderhandelingstafel. Dit mondde uit in de Renville overeenkomst genoemd naar het Amerikaanse marine transportschip USS Renville dat als hoofdkwartier van de VN-wapenstilstandscommissie geankerd lag in de baai van Jakarta.

De overeenkomst is van kracht geworden op 17 januari 1948. Het was een vervolg op de overeenkomst van Linggadjati uit 1946. Ze leidde tot een wapenstilstand door het instellen van de zogenaamde 'van Mook grenzen'. De grenzen op Java gaven de gebieden aan die door Nederland of door de Republiek Indonesia beheerst werden.

- (dia 34) Het duurde niet lang voordat de wapenstilstand door beide partijen werd geschonden en de guerrilla weer in alle hevigheid losbarstte. In een ultieme poging om de Republiek op de knieën te krijgen startte Nederland de tweede Politonele Actie (Operatie Kraai) die begint in de nacht van 18 op 19 december 1948.

Doel van de operatie is de uitschakeling van de politieke en militaire leiding van de Republiek en de bezetting van de belangrijkste regeringscentra op Java en Sumatra, waaronder de Republikeinse hoofdstad Djokjakarta. Operatie Kraai eindigt op Java op 31 december 1948 en op Sumatra op 5 januari 1949. De tweede actie loopt na aanvankelijke successen - Djokjakarta wordt bezet en president Soekarno wordt gevangen genomen - voor Nederland uit op een politiek, diplomatiek en militair fiasco.

De Veiligheidsraad veroordeelt de militaire actie, Nederland raakt internationaal geïsoleerd en de militaire kracht van de Republiek wordt niet gebroken.

- (dia 35) **Soevereiniteitsoverdracht**

Nederland zwichtte voor de grote internationale druk. De Verenigde Staten dreigden zelfs met het stop zetten van de Marshallhulp. Uiteindelijk werd Nederland tot de onderhandelingstafel gedwongen en op 27 december 1949 werd de soevereiniteit door Nederland overgedragen aan Indonesië.

De ondertekening van de Akte van Bevestiging tijdens de ceremonie van de Soevereiniteitsoverdracht gebeurde in de Burgerzaal van het paleis op de Dam in bijzijn van Koningin Juliana en de beide premiers van Nederland en de Republiek der Verenigde Staten van Indonesië.

De discussie over de excessen

Vele jaren na de soevereiniteitsoverdracht werd er met weemoed gesproken over het verlies van de "Gordel van Smaragd" en "Tempo Doeloe".

Echter er was ook een hardnekkig geluid over de door Nederland begane geweldsexcessen. Begin 1969 kwam dit geluid prominent in de publiciteit. In een uitzending van "Achter het Nieuws" vertelde Joop Hueting over zijn ervaringen als soldaat in de koloniale oorlog.

- (dia 36) Deze uitzending leverde veel tumult op in de gelederen van de veteranen en de politiek en mondde uit in een zeer vluchtig onderzoek dat in opdracht van de regering werd verricht en waarvan de conclusies in juni 1969 werden verwoord in de Excessennota.

De conclusie was dat er weliswaar sprake was van buitensporig geweld maar dat dit excessen waren gepleegd door enkelingen. Het woord oorlogsmisdaad is angstvallig vermeden. Het verschijnen van de dissertatie van Remy Limpach, "*De brandende kampongs van generaal Spoor*", maakt pijnlijk duidelijk dat dit een historische vergissing is.

Het excuus voor het Nederlandse geweld werd dikwijls verklaard als een reactie op de gruweldaden van de Indonesiërs wat vaak ook weerzinwekkend was. Toch kan veel Nederlands geweld niet gezien worden als wraakactie, het stond op zichzelf. En áls er werd gereageerd op Indonesisch geweld, was die reactie vaak buitensporig. Dat is de conclusie die Remy Limpach in zijn dissertatie verwoordt.

(dia 37) Laten we hopen dat met dit nieuwe onderzoek waar ik deze lezing mee begon en waar [en dat is heel uniek] ook Indonesische historici hun bijdrage aan leveren, een reëel beeld ontstaat en duiding kan worden gegeven aan datgene wat er in die roerige periode heeft plaatsgevonden.